

Idea

Sorin Borza

Scurte considerații subiective
asupra stadiului actual al
cercetărilor filosofice
privind Ființa

Axiomă unică: Orice gândire (în calitatea sa de *transpunere*¹) este *intențional* tautologică în raport cu o Tăcere Fondatoare profund îndatorată Ființei. Orice operă (în calitatea sa de *ex-spunere*) este pretins tautologică în raport cu o Tăcere Fundamentală (în sens fondator) pe care gândirea e condamnată să o caute fără întrerupere.

Gândirea filosofică europeană a ratat întâlnirea cu Ființa pentru că în drumul către Tăcere sa înfundat în „știință”. „Știința” este de o bună bucată de vreme încoace apelativul de scenă al „dinainte știutului” în serviciul căruia înțelegerea (devenită guralivă) declanșează producția de semne.

Ratarea întâlnirii cu Tăcerea Fondatoare reconfirmă periodic actul creației ca model comun de penitență. Gândirea (în sens pur cartezian) este expresia ingenuă și dezinvoltă a remușcării. Orice gândire în exercițiu este fără excepție un testament reluat la infinit în favoarea Ființei pe care pre(a)ocupați să o „surprindem” și să o legitimăm, nu am tratat-o așa cum s-ar fi convenit. În absența conștiinței vii a prezenței Tăcerii Fondatoare orice gândire desfigurează.

Noi petrecem în orizontul cotidianității o pierdere de Ființă, dar asta nu e tot. Pierdem Ființa și pentru că ne măgulește o formă intimă de complicitate cu acele forme ispititoare de „știință” care ne-ar putea plasa în avant-scena cotidianității spirituale.

1. Heidegger spunea că unul dintre pericolele care amenință gândirea (și pericolul cel rău de această dată) este „gândirea care trebuie să gândească împotriva ei însăși”. Cum rareori îi stă în putință să facă asta gândirea intră adesea în tr-o quasi-mistică a explicației.

Corolar de rangul întâi: Gândirea nu este tautologică în raport cu un Unic Gând, așa cum afirmă Heidegger², ci tautologică în raport cu dezastrul consecvent unei întâlniri ratate cu Tăcerea Fundamentală. În orizontul acestui eșec marcant se mișcă orice gând filosofic de la Socrate încoace. Nu Libertatea, ci *Tăcerea Fondatoare* (și nu de Fond) este *temeiul temeiului*.

Determinații particulare

1. Ratarea Tăcerii Fondatoare e motivată intramundan de relația orgasmică a gândirii cu limba. Singurul adăpost veritabil în fața pericolului figurației și desfigurării e Tăcerea. Pentru toate acestea nu e de nici un folos să refuzi dialogul. Căci a conserva un sens al Ființei Tăcerea Fondatoare e condiție și nu cauză substanțială.

2. Cuvintele au devenit pentru noi toți refugii ale vicleniei. Izgonirea lui Adam din Paradis coincide cu momentul în care Cuvântul a pretins și început să explice. Sub pretextul că înțelegerea ca act specific omenesc nu comportă o dimensiune invazivă oamenii manifestă o indulgență suspectă față de gălăgia din istorie.

3. Orice cuvânt care explică ceva își recunoaște vasalitatea. Cei care vor cu tot dinadinsul să se facă înțeleși pretind înainte de toate supunere. „Prețul” unui cuvânt crește odată cu potențialul persuasiv pentru că orice explicație se pretează la înrolare. Cuvintele s-au transformat în soldați cu misiuni permanente de cucerire. ?i cum în orice campanie ucizi ceea ce nu poți supune, cuvintele au ajuns să fie un pericol. Dea ceea „numai imaginea păstrează ceea ce a fost întrevăzut”³.

4. Limba poartă vina desfigurării. Câtă vreme nu putem concepe vreo formă de înțelegere străină disciplinei (gramaticală, logică și strategică) de expresie nu putem stărui în preajma Ființei. Cel care gândește asupra prezenței fără să aștepte timpul ca Ființa să fi impus un dialog o poate face doar ca un exercițiu. Contaminată de metodologii paro-

2. Heidegger, Martin, „A gândi înseamnă a te mărgini la un gând care va sta când va nemișcat ca o stea pe cerul lumii” *Originea operei de artă*, trad. rom Thomas Kleininger, Ed. Humanitas, București 1995, p. 363

3. Heidegger, Martin, „Experiența gândirii” în *Originea operei de artă*, trad. rom. Thomas Kleininger, Ed Humanitas, București, 1995, p. 364

Scurte considerații subiective...

hiale o gândire sinceră poate descoperi doar pericolul cel rău⁴.

5. Cotidianitatea preparată discursiv e, până una-alta, efectul formalismului logicii lui Aristotel: dar, așa cum se vede, dubla negație a unei absențe nu-i conferă acesteia ocazia de a echipa locul de adăpost al Ființei, ci doar de-a ne fi tulburat tangențial ființarea...

6. Pentru că nu putem vorbi de o Ființă în forma sa pasibilă de supunere Tăcerea este prima condiție care dă sens așteptării noastre. Gândirea configuratoare primește limba ca o ocazie de poticnire. Poate că „La început a fost Cuvântul”, dar e vorba de un Cuvânt care avea puterea și sarcina de a institui.

7. Cuvântul care explică nu instituie, ci leagă. În calitatea lui de „articulație” cuvântul leagă și disciplinează. Cunoașterea ca dezlegare (sensul creștin e aici prevalent) înlesnește unicul plasament adecvat al omului vinovat de uitarea Ființei. În lumina acestui sens (și numai în această lumină) e posibilă o lectură corectă a promisiunii creștine „Veți cunoaște Adevărul și Adevărul vă va face liberi.” Numai o Tăcere Fondatoare de Adevăr poate conduce către Libertate. În acest sens (și altfel decât spunea Heidegger) Libertatea este temei și Tăcerea temeiul temeiului.

8. Tăcerea, înțeleasă ca refuz al cuvântului dedat invaziei, nu suprimă decât bavardajul. Poți vorbi mult sau poți vorbi puțin, dar nu poți spune nimic până când nu ești liber.

9. Libertatea sălășluiește până în ziua de azi într-o tăcere vecină cu lumea pietrelor. Dar pietrele spun ceea ce oamenii au uitat. O idee despre Tăcerea adânc întemeietoare face semn și se descoperă prin îndoiala lui Iisus Christos la momentul crucificării: *Eli, Eli, lama sabahtani...* Fiul lui Dumnezeu ispășește pentru Adam și toți urmașii lui suferind de dragul și întru iertarea celor care *știind prea multe, n-au mai apucat să fie*. E greu să trăiești liber în lume pentru că e atât de greu să taci.

10. În lumea de azi numai poezia știe cu adevărat să tacă. (Asta nu e atât de greu de înțeles de vreme ce doar „imaginea odihnește în poem”⁵) Ca orice instrument configurator poezia e plină de pericole.

4. Heidegger, M., „Pericolul cel rău, și de aceea cel mai aprig, este gândirea însăși. Ea trebuie să gândească împotriva ei înseși, ceea ce doar rareori îi stă în putință.”

5. Heidegger, Martin, *idem*, p 364

11. Tăcerea Fondatoare nu angajează în vreun fel absența sau concedierea senzualității imediate. E o tăcere îngreunată de indicii asupra Ființei care pot fi consumate liber. Însă sentimentul proximității Ființei nu livrează nici un fel de certitudini intelectuale și nu conferă privilegii hermeneutice în relația cu lumea.

12. Splendoarea simplității nu urlă și nu produce dovezi. Pradă vorbelor care pândesc adevărul omul însuși își riscă destinul și devine o explicație. A explica înseamnă a preda viața unei forme de disciplină care umilește și subjugă. Ca formă arhetipală a ratării, ratarea Tăcerii nu admite retractări, variante de compromis sau reparații.

13. Nu există un moment determinat și nici nu se poate inventaria o tipologie a ratării acestor întâlniri cruciale cu Tăcerea Fondatoare. Îngrijorarea care ne cuprinde după aceea pentru tot restul vieții nu își are sursa profundă într-un tip sau altul de experiență individuală, ci într-o indisponibilitate a spiritului extenuat prin instruire (și instrucție). *Die Sorge* e în realitate numai luarea de cunoștință despre inexistența unei forme de *reparatio* pentru orice ins disciplinat care a început să debiteze adevăruri.

14. Pretenția anumitor indivizi de a fi „proprietari de adevăr” e simptomul comun al conștiinței vinovate. Pietrele pe care se sprijină istoria omului poartă cu sine curajul gândirii. Gândirea izbândește acolo unde - așa cum spune Heidegger - inima știe (a învățat) să asculte cuvântul. Asta pentru că „puțini sunt cei ce știu să facă deosebirea între un obiect învățat și un lucru gândit”⁶.

15. În definitiv nu contează nici locul, nici timpul ori natura împrejurărilor în care cineva a ratat ocazia de a profita de Tăcerea Fundamentală și (în absolut) fondatoare de Ființă. A aștepta întâlnirea cu Ființa nu e o misiune ci singurul fel de a fi care nu. (cine mai întrebă „care nu ce?” să-și mai pună untdelemn în candelă..).

16. Ființa nu are program de audiențe. Asta pentru că, în ciuda admirabilei noastre apetențe pentru Descartes, „noi nu ajungem la gânduri; ele vin la noi”⁷. E cumva același fel de așteptare chinuitoare și

6. Heidegger, M., *idem*, p. 364

7. Heidegger, M., *idem*, p. 364

Scurte considerații subiective...

aceeași fervoare mistică în numele căreia, fatalitate, ceasul dialogului ne găsește în mod repetabil nepregătiți.

17. Tăcerea Fondatoare unește. Gândirea tribalizează câtă vreme e constrânsă să fie gândirea cuiva. Când posedă ceva omul (pre)lucrează și pretinde unelte. Obiectul privilegiat al „uneltirii” modernilor este limba. Recunoscând lesne un stăpân, limba va dori la rândul ei să stăpânească.

18. Tăcerea întemeietoare nu reclamă teste de paternitate ea fiind în mod firesc răspunsul lui Dumnezeu pentru orice gândire care și-a recunoscut vina și și-a găsit liniștea. „Spusa gândirii și-ar găsi liniștea în propria-i esență abia atunci când ea ar deveni neputincioasă să spună acel lucru care trebuie să rămână neexprimat⁸”.

19. Așa cum „abuzul de lege este semnul unei societăți bolnave” gândirea extrem disciplinată e simptomul unei disfuncții la nivelul „fiziologiei” spiritului. Cum inventarul organic al condiției umane a rămas intact, disfuncțională e doar dinamica interacțiunii cu o alteritate tot mai brutal conturată. O alteritate care se redefinește prin constante distanțări și procură sentimentul unei corectitudini respectabile.

20. Gândirea (și gândirea științifică în special) se concentrează în mod ineficient asupra a „ceea ce ar fi de dorit să se întâmple” în a numite condiții potrivit ipotezei de maximă plauzibilitate. Dimensiunea etică a judecății științifice e mereu prilej de suspiciune. Cauzalitatea (oricum problematică) nu mai e demult o descoperire, ci o ocazie. Ceea ce n-ar trebui să se întâmple nu e niciodată obiect experimental poate pentru că se întâmplă în fiecare zi. De aceea Tăcerea Fondatoare se apleacă asupra a „ceea ce n-ar trebui cu nici un preț să se petreacă” și ca atare ignoră deliberat și rodnic descentrarea gnoseologică pe care o implică dorința de a avea dreptate.

21. Fiecare „adevăr” obiectiv care sufocă dialogul ne aruncă tot mai departe unul de celălalt. Împerecherea lupilor are indiscutabil mai multă încărcătură empatică decât unele dintre exercițiile de retorică pe care atâția amanți politicoși le exhibă public. Iubirile amuțesc mortal într-o vreme în care Tăcerea sa pierdut acoperită de vocile neroade ale savanților oploșiți la catedră.

8. Heidegger, M., *idem*, p. 366

22. Gândirea (ca act de factură existențială) nu are drept sarcină producția de reguli eficiente pentru cunoaștere, ci misiunea de a suspenda actul primitiv-cartezian de „luare la cunoștință”. A lua la cunoștință înseamnă, cu toată „afecțiunea” fenomenologică de care subiectul e în stare, a propune alterități inutile. Când spunem că a gândi înseamnă a pune temei nu e vorba în vreun fel despre cuvântul care se sprijină, infatuat și gureș, pe cârja vreunui gând filosofic, oricât de Unic s-ar socoti acesta pe sine.

23. A face filosofie conștient ca ai pierdut prilejul când Tăcerea te-ar fi putut încă salva poate deveni o formă de penitență. Când scriu cărți filosofi se dovedesc circumspecți cu verdictele tocmai fiindcă știu în genere mai bine decât alți cât de bolnăvicios e adevărul.

24. Din momentul în care și-a înțeles ratarea tragică orice om a cărui gândire nu e o simplă însărcinare, nu face decât să-și hrănească sentimentul că, între viață și nenorocirea de a fi ajuns *prizonieri ai gălăgiei eficiente*, se mai pot afla, șterse și totuși dincolo de Timp, urmele Ființei.

25. Orice explicație a devenit preludiul unui nespus iminent și totuși condamnat la perpetuă întârziere. Ideea că s-ar putea amâna pronunțarea divorțului cu Ființa prin temporizare discursivă e iluzia consecventă întâmplării că tăcerile pe care ni le asumăm nu mai sunt configurate independent, ci sunt, intențional vorbind, contra-timpi de manevră. Ca tăcere strategică, lipsa dialogului nu ne aduce cu nimic mai aproape de Ființă.

26. Filosofia modernă este proba de supremă concludență pentru deficitul de Ființă care macină vorbirea. „Niciodată și în nici o limbă spusă esențială nu este totuna cu ceea ce se exprimă prin vorbire”.⁹ Cunoașterea filosofică (ca paleativ disperat al Tăcerii) demască absența de Ființă cu o sârguință suspectă. Ființa în sine nu suportă nici o procedură de „demascare” și o face rezistentă la orice analitică invazivă. Există anumite priviri inițiatice și în acest sens formatoare pe care le suportă. Însă nici o demascare nu poate înlocui fără rest Tăcerea Fondatoare. Tăcerea prin care în mod intim, irepetabil și irevocabil cineva s-ar putea întâlni cu Ființa rămâne un proiect.

9. Heidegger, M., *idem*, p. 366

27. Orice discurs despre Tăcerea Fondatoare e amenințat de penibil și destructurare sub spectrul legitim al unei autoreferențialități fără scuză. Motiv pentru care vorbim la propriu despre o imagine spectrală a unei absențe. Ceea ce nu înseamnă cătuși de puțin că Tăcerea Fondatoare (și Tăcerea în genere) are ceva de a face cu pura absență. E învedereat că filosofia, așa cum a fost ea înțeleasă (cel puțin până la Nietzsche și Heidegger) e imaginea în oglindă a absenței unei absențe. În baza acestei duble negații a devenit posibil abordul deficitului de Ființă și în consecință, un discurs sustenabil în această direcție.

28. Prin simpla logica a discursului dialogul nu câștigă automat în ordinea relevanței. Căci nu cuvintele ne țin în viață. Tăcerea Fundamentală are drept marcă de identificare primatul și preeminența pe verticala Ființei. Pentru moment ceea ce s-a distilat din efortul de căutare a Ființei nu e disponibil în orizontul fără viață al logicii. Această evidență impune și faptul că postmodernitatea se manifestă triumfalist printre contemporani e doar consecința întâmplării că Ființa s-a trezit desființată prin discurs.

29. Arta a devenit substituit exorcizant în orizontul depresiei colective determinate de conștiința ratării ireparabile a întâlnirii cu Tăcerea Fondatoare. Dezordinea (pretins și aparent) studiată a creațiilor artei postmoderne e consecventă instalării la nivelul cotidianității a unei conștiințe tragice. Conștiința tragică a ratării explicabile (dar inacceptabile) a întâlnirii cu Tăcerea stă la originea insistenței patologice cu care obiectul de artă își propune (orgolios și imbecil deopotrivă) să fie revelator pentru orice fel de posteritate.

30. Muzica e ocazia Tăcerii Fondatoare de a proba caracterul ei concret, universal și deplin legitim. Muzica (nu orice fel de muzică) e o Tăcere de consum care nu instruiște și nu face promisiuni. Tăcerea Fondatoare nu înseamnă, după cum se poate vedea de aici, un blocaj rudimentar al simțurilor. Există, în această ordine a gândirii, o senzualitate de înaltă rezonanță, care nu reclamă un organ special, ci numai o privire eliberată de resentimente ontice. Tăcerea Fondatoare nu suprimă nimic, dar în același fel cu *Daimonul* platonician îți arată cum ai putea pierde iremediabil urmele Ființei pe care până acum nimeni nu a cunoscut-o.